

**ХУВЬ ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА**

*Хуулийн төслийн
дэлгэрэнгүй танилцуулга*

Улсын Их Хурлаас Монгол Улсыг бүсчлэн хөгжүүлэх, бүс нутаг, хот, хөдөөгийн хөгжлийг дэмжих талаар урт болон дунд хугацааны төрийн бодлого, хууль тогтоомжийг батлан, бүсчилсэн хөгжлийн эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлэн ажиллаж ирсэн хэдий ч бүс нутгийн иргэдийн орлогын түвшин ялгаатай, зарим бараа бүтээгдэхүүний үнэ төвийн бүс, нийслэл Улаанбаатар хотоос харьцангуй өндөр, бүс нутгийн хөгжлийн ялгаа зэргээс үүдэн төвийн бүс, түүнчлэн Улаанбаатар хотруу шилжин ажиллаж, амьдрах иргэдийн эрмэлзэл төдийлөн буурахгүй байна.

Улсын Их Хурал орон нутагт төрийн албан хаагчдыг тогтвор суурьшилтай ажиллаж, амьдрах боломжоор хангах бодлогын хүрээнд төрийн албан хаагчид үндсэн цалингийн нэмэгдэл олгох, орон нутагт бизнес эрхлэх таатай орчныг бүрдүүлэх зорилтын хүрээнд алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй татвар төлөгчийн үйл ажиллагааны орлогод ногдох албан татварыг хөнгөлөх зэрэг бодлогын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа ч эдгээр нь зөвхөн төрийн албан хаагчид болон бизнес эрхлэгчдийг хамарч байгаа бөгөөд бүс нутагт амьдарч байгаа нийт иргэдэд чиглэсэн бодлого, арга хэмжээ шаардлагатай хэвээр байна.

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Цалин хөлсний бүтцийн 2023 оны судалгаагаар Баруун бүс нутгийн иргэдийн үндсэн цалингийн хэмжээ улсын дунджаас 353.7 мянган төгрөгөөр буюу 24.5 хувиар бага байна. Ажиллагчдын нийт цалингийн дунджийг байршил, бүс тус бүрээр харьцуулан авч үзсэн тус судалгааны үр дүнгээр Завхан аймгийн нийт цалингийн дундаж улсын дунджаас 56.3 хувиар бага байгаа нь улсын дунджаас хамгийн бага нь байна.

Үндэсний статистикийн хорооны 2024 оны 2 дугаар сарын Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн байдлын танилцуулгад нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн тайланд үндэслэн гаргасан ажиллагсдын сарын дундаж цалингийн хэмжээгээр баруун бүс хамгийн бага буюу улсын дунджаас 22.8 хувиар бага байна.

Эдгээр судалгааны үр дүн нь алслагдсан баруун бүс нутгийн иргэдийн цалингийн хэмжээ улсын дунджаас доогуур байгааг харуулж байна. Гэтэл улсын дунджаас бага цалинтай тухайн бүс нутагт шатахууны үнэ өндөр, өргөн хэрэглээний зарим бараа бүтээгдэхүүний үнэ харьцангуй өндөр байгаа нь иргэдийн амьдралд нөлөө үзүүлж байна.

Тухайлбал, Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэлд үндэслэн авч үзэхэд АИ92 бензиний үнэ баруун бүсийн аймгуудад Улаанбаатар хотоос 18.1-22.0 хувиар, дизелийн түлш 4.0-9.0 хувиар, гурилын үнэ 4.8-48.7 хувиар тус тус өндөр байна. Үндэсний статистикийн хорооны 2022 оны Монгол Улсын статистийкийн эмхэтгэлд тусгагдсан хүний хөгжлийн үзүүлэлтүүдээс авч үзвэл дундаж наслалт, боловсролын түвшин, орлогын индекс тулгуурлан гаргадаг хүний хөгжлийн индексээр баруун бүс

нутаг улсын дунджаас 0.062 функтээр бага байгаа нь бусад бүс нутгаас хамгийн доогуур үзүүлэлт байна.

Эдгээр үндэслэл, шаардлагыг харгалзан үзэж холбогдох хуулийн төслийг боловсрууллаа. Хуулийн төсөл нь Улаанбаатар хотоос 500 км-ээс дээш алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгчийн цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон шууд бус орлогод албан татвар ногдуулах хувь, хэмжээг бууруулах зорилготой.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлд заасан хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулсан бөгөөд хуулийн төсөл 3 зүйлтэй.

Нэгдүгээр зүйлд Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1-д заасан албан татварын хувь хэмжээг Улаанбаатар хотоос 500-1000 хүртэл км, 1000 км-ээс дээш алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгчийн хувьд ялгаатай байхаар тогтоосон 21.2, 21.3 дахь хэсэг нэмж тусгалаа.

Энэ зүйлд аймаг, сумын төв нь нийслэл Улаанбаатар хотоос 500 км-ээс 1000 хүртэл км хол алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгчийн энэ хуулийн 14, 18 дугаар зүйлд заасны дагуу тухайн жилийн орлогыг тодорхойлоход 0-60 000 000 хүртэлх төгрөгийн албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 5 хувиар, 60 000 001-120 000 000 хүртэлх төгрөгийн албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 3 000 000 төгрөг дээр 60 000 000 төгрөгөөс дээш давсан орлогод 10 хувиар, 120 000 000 төгрөгөөс дээш албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 9 000 000 төгрөг дээр 120 000 000 төгрөгөөс дээш давсан орлогод 15 хувиар нэмж тооцон албан татвар ногдуулахаар тусгалаа.

Мөн аймаг, сумын төв нь нийслэл Улаанбаатар хотоос 1000 км-ээс хол алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгчийн энэ хуулийн 14, 18 дугаар зүйлд заасны дагуу тухайн жилийн орлогыг тодорхойлоход 0-60 000 000 хүртэлх төгрөгийн албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 1 хувиар, 60 000 001-120 000 000 хүртэлх төгрөгийн албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 600 000 төгрөг дээр 60 000 000 төгрөгөөс дээш давсан орлогод 5 хувиар, 120 000 000 төгрөгөөс дээш албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 3 600 000 төгрөг дээр 120 000 000 төгрөгөөс дээш давсан орлогод 10 хувиар нэмж тооцон албан татвар ногдуулахаар өөрчлөхөөр тусгалаа.

Хоёрдугаар зүйлд Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлд 21.2 дахь хэсэг нэмсэнтэй холбогдуулан уг хуулийн бусад хэсэг, заалтын дугаарлалт болон эшлэлийг нийцүүлж өөрчилхөөр тусгасан болно.

Түүнчлэн Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1-д заасан албан татварын хөнгөлөлтөд Улаанбаатар хотоос 500 км-ээс дээш алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгч хамрагдахгүй байхаар өөрчлөхөөр хуулийн төсөлд тусгалаа.

Гуравдугаар зүйлд энэ хуулийн дагаж мөрдөх хугацааг 2025 оны 1 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөхөөр заасан болно.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар нийслэл Улаанбаатар хотоос 500 км-ээс дээш алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгчийн цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон шууд бус орлогод албан татвар ногдуулах хувь, хэмжээ буурч тухайн хувь, хэмжээгээр орлого иргэдэд бодит орлого болно. Түүнлэн алслагдсан бүс нутгийн иргэдийн орлогыг нэмэгдүүлснээр хөдөө орон нутгаас бүс нутгаас Улаанбаатар хотыг чиглэсэн иргэдийн шилжилт хөдөлгөөн багасна.

Энэ хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн ба бусад хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах шаардлага үүсэхгүй.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

ХУВЬ ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Улсын Их Хурлаас Монгол Улсыг бүсчлэн хөгжүүлэх, бүс нутаг, хот, хөдөөгийн хөгжлийг дэмжих талаар урт болон дунд хугацааны төрийн бодлого, хууль тогтоомжийг батлан, бүсчилсэн хөгжлийн эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлэн ажиллаж ирсэн хэдий ч бүс нутгийн иргэдийн орлогын түвшин ялгаатай, зарим бараа бүтээгдэхүүний үнэ төвийн бүс, нийслэл Улаанбаатар хотоос харьцангуй өндөр, бүс нутгийн хөгжлийн ялгаа зэргээс үүдэн төвийн бүс, түүнчлэн Улаанбаатар хотруу шилжин ажиллаж, амьдрах иргэдийн эрмэлзэл төдийлөн буурахгүй байна.

Улсын Их Хурал орон нутагт төрийн албан хаагчдыг тогтвор суурьшилтай ажиллаж, амьдрах боломжоор хангах талаар зарим бодлогын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа ч эдгээр нь зөвхөн төрийн албан хаагчид болон бизнес эрхлэгчдийг хамарч байгаа бөгөөд бүс нутагт амьдарч байгаа нийт иргэдэд чиглэсэн бодлого, арга хэмжээ шаардлагатай хэвээр байна.

Үндэсний статистикийн хорооны судалгаа болон Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Цалин хөлсний бүтцийн 2023 оны судалгаагаар Баруун бүс нутгийн иргэдийн үндсэн цалингийн хэмжээ улсын дунджаас 22.8-24.5 хувиар бага байна. Түүнчлэн, Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэлд үндэслэн авч үзэхэд зарим өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний үнэ баруун бүсийн аймгуудад Улаанбаатар хотоос өндөр байна.

Тиймээс Улаанбаатар хотоос 500 км-ээс дээш алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгчийн цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон шууд бус орлогод албан татвар ногдуулах хувь, хэмжээг бууруулах зорилгоор Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 3 зүйлтэйгээр боловсрууллаа.

Нэгдүгээр зүйлд Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1-д заасан албан татварын хувь хэмжээг Улаанбаатар хотоос 500-1000 хүртэл км, 1000 км-ээс дээш алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгчийн хувьд ялгаатай байхаар тогтоосон 21.2, 21.3 дахь хэсэг нэмж тусгалаа.

Тухайлбал, Улаанбаатар хотоос 500 км-ээс 1000 хүртэл км хол алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгчийн цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон шууд бус орлогыг тухайн жилээр тодорхойлоход 0-60 000 000 хүртэлх төгрөгийн албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 5 хувиар, 60 000 001-120 000 000 хүртэлх төгрөгийн албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 3 000 000 төгрөг дээр 60 000 000 төгрөгөөс дээш давсан орлогод 10 хувиар, 120 000 000 төгрөгөөс дээш албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 9 000 000 төгрөг дээр 120 000 000 төгрөгөөс дээш давсан орлогод 15 хувиар нэмж тооцон албан татвар ногдуулахаар тусгалаа.

Түүнчлэн Улаанбаатар хотоос 1000 км-ээс хол алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй Монгол Улсын иргэн албан татвар төлөгч бол дээр дурдсан тухайн жилийн орлогыг тодорхойлоход 0-60 000 000 хүртэлх төгрөгийн албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 1 хувиар, 60 000 001-120 000 000 хүртэлх төгрөгийн албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 600 000 төгрөг дээр 60 000 000 төгрөгөөс дээш давсан орлогод 5 хувиар, 120 000 000 төгрөгөөс дээш албан татвар ногдуулах орлого олсон тохиолдолд 3 600 000 төгрөг дээр 120 000 000 төгрөгөөс дээш давсан орлогод 10 хувиар нэмж тооцон албан татвар ногдуулахаар өөрчлөхөөр тусгалаа.

Хуулийн төсөлд дагаж мөрдөх хугацааг 2025 оны 1 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөхөөр заасан болно.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ